

Универзитет уметности у Београду, Факултет драмских
уметности – Катедра за менаџмент и продукцију позоришта,
радија и културе, Београд

DOI 10.5937/kultura1859027B
УДК 323.1(=163.41)(497.113)“1918”
34:929 Павлас И
94(497.1)

прегледни рад

ДР ИГЊАТ ПАВЛАС – СКРАЈНУТИ ПРИСАЈЕДИНИТЕЉ ВОЈВОДИНЕ СРБИЈИ

Сажетак: *Након слома Аустроугарске монархије 31. октобра 1918. године, ослобођена подручја Баната, Бачке и Барање запосела је војска Краљевине Србије. Овим областима је de facto управљао Српски Народни Одбор из Новог Сада, на чијем челу је био Јаша Томић. Стога је, 25. новембра 1918. године у Новом Саду, сазвана Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи, којом је председавао др Игњат Павлас. Скупштина је прогласила одлуку о присаједињењу ова три региона Краљевини Србији, која се, 1. децембра 1918. године у Београду, ујединила са независном Државом Словенаца, Хрвата и Срба, под вођством Југословенског одбора у Загребу, и тиме формирала јединствено Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца.*

Кључне речи: *др Игњат Павлас, Велика народна скупштина Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи, Први светски рат, Српски Народни Одбор, Нови Сад*

Уместо увода

Др Игњат Павлас је рођен 06. јуна 1886. године¹ у месту Горњи Михољац,² Хрватска, од оца Ивана,³ крчмара, Чеха – Србина римокатолика, и мајке Јулиане рођ. Петровић⁴ (1860, Горњи Товарник, Хрватска – 06. 10. 1945, Нови Сад),⁵

-
- 1 Упис чињенице рођења извршен у МКР римокатоличке жупе Сладојевци 1878-1889. под ТКБР 124. на стр. 48, која је похрањена у Државном архиву у Осјеку у Збирци матичних књига МА-ДАОС-500.
 - 2 У Попису жртава рата 1941-1945. који је спровела Савезна пописна комисија, а који се чува у Архиву Југославије у фонду „Савезна комисија за попис жртава рата 1941-1945.” (Ф-797), као место рођења је наведен Доњи Милановац у Србији, док је у Збирци докумената Жртве фашистичког терора у Војводини, која се чува у Музеју Војводине у фонду „Жртве фашистичког терора у Војводини – Нови Сад”, уписан Доњи Михољац у Хрватској.
 - 3 Претпоставља се да је умро у Горњем Михољцу још док је Игњат био дете, јер се зна да је само са мајком прешао у Нови Сад у којем је завршио Велику српску православну гимназију. (прим. аут)
 - 4 Рођена је од оца Милана и мајке Јулке. Њена старија рођена сестра Софија имала је са Тимотијем Рашићем, сина Стевана (16. 12. 1872, Мохач, Мађарска – 1954, Ердевик, Шид) и ћерку Даринку (14. 10. 1880, Осјејек, Хрватска – 12. 04. 1943, Крагујевац). Стеван је имао синове Тимотија (14. 11. 1911, Шидски Бановци, Винковци, Хрватска – ?), Богдана (13. 12. 1915, Ердевик, Шид – 15. 12. 1990, Земун, Београд) и Душана (1922, Ердевик, Шид – 1970, Ердевик, Шид) Богдан из брака са Миленом рођ. Тимотијевић (21.02.1920, Сремска Митровица – 23. 07. 1998, Београд) има синове, чувене фотографе, Бранислава - Брајана (21. 03. 1954, Београд –) и Милана (1958, Београд) Даринка је са Јефтом Новаковићем (02. 02. 1878, Сремске Лазе, Стари Јанковци, Хрватска – 02. 09. 1959, Крагујевац) имала сина Жарка (05. 03. 1905, Шидски Бановци, Винковци, Хрватска – 18. 02. 1980, Београд) и ћерке Олгу (21. 09. 1907, Шидски Бановци, Винковци, Хрватска – 17. 12. 1999, Крагујевац) и Јелку уд. Марјановић (03. 06. 1909, Шидски Бановци, Винковци, Хрватска – 22. 07. 1999, Нови Сад). Жарко из брака са Душанком рођ. Гибарац (23. 05. 1914, Капелна, Доњи Михољац, Хрватска – 15. 05. 1990, Београд) има ћерке Божану уд. Буковала (03. 12. 1936, Јамена, Шид –) и Гордану уд. Дучић (20. 02. 1946, Крагујевац -). Божана из брака са Буковала Јованом (27.07.1934, Београд – 22.07.1999, Београд) има сина адв. Александра (28. 07. 1964, Београд –), који, из брака са Јасмином рођ. Момировић уд. Јончић (26. 04. 1972, Земун, Београд –), има сина Јована (02. 06. 1994, Београд), првог аутора овог рада.
 - 5 У појединим изворима се наводи као Јулијана (МКВ која се води за МП Шид, место Гибарац, упис чињенице закључења брака између Павлас Игњата и Козиак Олге 31. 03. 1913. године) или са надимком Јулка (МКУ која се води за МП Нови Сад под ТКБР 942. за 1945. год) као Миланова (Иванов надимак) удовица.
-

Српкиње источноправославке, а умро⁶ 23. јануара 1942. године⁷ у Новом Саду.⁸

Положивши 1904. године велику матуру, односно тадашњи испит зрелости, правне науке студира у Загребу и Будимпешти, где је, након завршног испита, званог *ригороз*, стекао и докторски степен, а 1912. године, у истом граду, и звање адвоката, чију канцеларију је водио све до окупације 1941. године.⁹ Био је члан Управног одбора Матице српске (1913–1919), старешина Новосадске соколске жупе (1930–1941), члан Старешинства југословенског Савеза сокола, оснивач Планинарског друштва „Фрушка Гора” (1924)¹⁰ и председник Веслачког клуба „Данубиус” у Новом Саду, председник Савеза културних друштава, све до почетка Другог светског рата у Југославији, као и члан масонске ложе *Митрополит Стратимировић* (од 1930).

Био је ожењен¹¹ Олгом рођ. Козјак (20. 07. 1893, Шид – 23. 01. 1942, Нови Сад)¹² са којом је имао ћерку Мирјану (13. 04. 1914, Нови Сад – 14. 06. 1984, Зрењанин)¹³ и посинка Гавру Нецкова (13. 01. 1913, Нови Сад – 27. 03. 1945, Херзбрук, Немачка).¹⁴

6 Упућујемо на: Вељић, А. (2010) *Истина о Новосадској рацији*, Сремска Каменица.

7 Упис чињенице смрти извршен у МКУ која се води за МП Нови Сад под ТКБР 274. за год. 1946. У рубрици Накнадни уписи и забелешке стоји напомена: *Убијен у току рације у Новом Саду одржане под окупатором 23.01.1942. Убележено на основу закључка СР. НАР. суда у Новом Саду под В.П. 281/46.*

8 Упућујемо на: Вељић, А. (2007) *Рација – заборављени геноцид*, Београд.

9 Петровић, И. (2014) *Заслужници и опасности*, Београд, стр. 8.

10 Ујединитељ Србије и зачетник планинарства: Планинари обележили XVI Павласов меморијал, 25. 01. 2016, 05. 05. 2018. у 23:23, <http://info-kult.altervista.org/ujedinitelj-srbije-i-zacetnik-planinarstva-planinari-obelezili-pavlasov-memorigal/>

11 Видети фусноту бр. 5.

12 МКУ МП Нови Сад ТКБР 275. за год. 1946. Вид. фусн. бр. 7.

13 Прво је била у браку са Казимиром Станишевским (04.02.1904, Загреб – 1980, САД) од 09. 08. 1936. до 01. 04. 1946. године, да би од 25. 05. 1946. до смрти била у браку са Душаном Васиљевићем (09.07.1908, Суботица – 12. 07. 1992, Зрењанин). Деце није имала, јер је стерилисана у нацистичком концентрационом логору Берген-Белзен у који је из Бачке Тополе депортована као припадница НОБ-а.

14 У Попису жртава рата 1941–1945. (вид. фусн. бр. 2) лице које је дало обавештење о жртви била је посестра Мирјана Васиљевић рођ. Павлас. Рођен је као син Гавре Нецкова, старог 58 година и Јелене Толвановић, старе 36 година. По подацима Међународне службе тражења УНСКО-а из Бад Аролсена, стигао 15. 11. 1944. је из Будимпеште у концентрациони логор Херзбрук, у систему Дахауа, у који је интерниран као политички затвореник, да би ту и умро од срца 22. 03. 1945, где је спаљен у крематоријуму 28. 03. 1945. године. Смртни случај убележен

Слика 1. Др Игњат Павлас;

Преузето са: <http://www.politika.rs/sr/clanak/205543/Drustvo/Novi-Sad-zaboravio-velikana>

Деловање током Великог рата

Прекретницу у присаједињењу Војводине Србији представља датум 14. децембар 1917. године, када се тринаесточлани новосадски Средишњи одбор за Бачку, Банат и Барању¹⁵ укључио у прихват гладних српских избеглица из Босне и Херцеговине, које су спас потражиле на просторима данашње Славоније. Добивши дозволу аустро-угарских власти, Одбор је упутио проглас „синовима и кћерима српскога народа” у овима трима крајевима да помогну изгнанима, којих је у тим регионима било чак десет хиљада, да би се, с пролећа 1919. године, коначно вратили на своја огњишта.¹⁶

Као што се сва преписка Средишњег одбора, у настојању да сместе српске босанско-херцеговачке избеглице, водила из адвокатске канцеларије др Игњата Павласа у Дунавској улици бр. 10, тако су се на истом месту водиле припреме које су довеле до тога да је 03. новембра 1918. године на Салајци,

у МКУ која се води за МП Нови Сад ТКБР 541. за год. 1946. од 22. 06. 1946, на основу проглашења за умрлог, које је убележено на основу правомоћног закључка суда у Новом Саду В.П. 486/46 од 18. 06. 1946, којим је проглашен умрлим, мат. бр. 890/1946.

15 Представници тог Одбора су били Зорка Лазић и др Коста Хаџи, а секретари Јелена Ека-Остојић и др Игњат Павлас. Остали чланови су били Ђорђе Велић, Меланија Стакић, Душан Монашевић, Евица Павковић, Даница Томић, Милица Томић (супруга првака Јаше Томића), Мита Ђорђевић, Душан Марковић, Јоца Јовановић. По повратку из интернације, почетком 1918. године, Одбору се прикључио и Јаша Томић.

16 Петровић, И. (2012) Др Игњат Павлас: (1886-1942), *Свеске за историју Новог Сада* бр. 13, Нови Сад, стр. 94.

делу Новог Сада, конституисан Српски Народни Одбор (у даљем тексту: СНО), на чијем челу се нашао Јаша Томић,¹⁷ а као потпредседници др Игњат Павлас и Аркадије Варђанин.

Др Игњат Павлас је председавао збором којем је у дворишту школе присуствовало око две хиљаде грађана и којима је обнародовао да делује СНО, који је до тада ипак био илегална организација, будући да је тек 31. октобра 1918. године престала да постоји Аустро-угарска монархија. Истог дана је, након још једног састанка СНО-а, у великој дворани Матице српске одржана прва јавна седница на којој је усвојен проглас да ће српски народ у распалој држави моћи да одлучује о сопственој судбини¹⁸ и донета одлука о сазивању Велике народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи.¹⁹

Већ 05. новембра 1918. увече петочлано изасланство СНО-а, на челу са др Игњатом Павласом, стиже у Београд у Дунавску дивизију ради потраживања помоћи војске да уђе у Нови Сад, а потом продужи у Осиек, јер у оба града више није било аустроугарске војске и све је спремно за дочек.

Стога је мајор Војислав Бугарски послат у својству ослободиоца и српска војска је победоносно умарширала у „српску Атину” 09. новембра 1918. године, чиме је преузела власт од мађарског Магистрата.

Слика 2 Др Игњат Павлас (стоји лево) са породицом Козјак у Шиду 1923. године; Преузето са: <http://www.jadovno.com/arhiva/intervjui-reportaze/articles/o-strasan-je-glas-tix-sto-pod-vodom-dremlju.html>

17 Већ 09. 11. 1918. Јаша Томић је поднео оставку на ту функцију, јер је изабран за политичког референта СНО-а.

18 Павлас, И. (1918) *Проглас Српског народног одбора: ратна бура скршила је проклетства човечанства, скршила је оно нечовечно схватање, да јачи може владати над слабијим*, Нови Сад, стр. 1.

19 Занимљиво је да је изузет Срем, који је своју скупштину на којој је донео одлуку о присаједињењу Краљевини Србији, одржао дан раније, односно 24. 11. 1918. године у Руми.

Од примирја до присаједињења

Дан 11. новембар 1918. године обележава се као Дан примирја у Првом светском рату. Тада се пред српским народом у данашњој Војводини поставило питање у вези са два избора: да ли се матици присајединити непосредним путем или преко Народног вијећа Словенаца, Хрвата и Срба, којим је руководио Југословенски одбор у Загребу на челу са др Антом Трумбићем?!

Међутим, у то време је група демократа, окупљених око композитора Петра Коњовића и Васе Стајића, у своје име преговарало и са Владом Краљевине Србије, са једне, и са Народним вијећем, с друге стране, а са којим је више била у спречи и радила на томе да се присаједињење усмери према Загребу, а не ка Београду.

Тачка размимоилажења у погледу ставова је кулминирала 04. новембра 1918, када су се са Момчилом Нинчићем, министром финансија у Влади Краљевине Србије, у Београду нашли Јаша Томић и др Игњат Павлас као представници СНО-а и Васа Стајић као изасланик Одбора који је заступао политику оријентисања у смеру ка данашњој хрватској престоници. Др Нинчић је тада оставио могућност избора на предстојећој Великој народној скупштини на којој би се дефинитивно одлучило вољом већине. Тако се, захваљујући јасном и недвосмисленом ставу Јаше Томића и др Игњата Павласа, почело са припремама за одржавање предстојеће Велике народне скупштине.

Слика 3. Др Игњат Павлас (седи у средини), старешина Новосадске соколске жупе; преузето са: <http://www.jadovno.com/arhiva/intervjui-reportaze/articles/o-strasan-je-glas-tix-sto-pod-vodom-dremlju.html>

Присаједињење Војводине Србији

Дана 17. новембра 1918. године је проглашен изборни ред Велике народне скупштине, а 23. новембра 1918. је завршена изборна процедура за одржавање исте, која је заказана за

понедељак 25. новембар 1918. године са почетком у 11 часова у великој сали хотела *Гранд*. Занимљиво је да је, осим права гласа свим Србима, Буњевцима и другим Словенима старијим од двадесет година, бирачко право, и активно и пасивно, дато и женама.

Не слажући се са доктрином о једном јединственом народу – југословенском, коју је врло ускоро (само)прокламовао регент и будући краљ Александар Први Карађорђевић, те бојећи се да ће за Војводину бити кобно уколико се присаједини Држави Срба, Хрвата и Словенаца и тиме евентуално остане ван граница Краљевине Србије, Јаша Томић је напоменуо да Држава Словенаца, Хрвата и Срба, настала на територији сломљене Аустро-угарске монархије која је као једна од Централних сила ратовала против савезника, не може бити у равноправном положају као субјект уједињења са Краљевином Србијом, која је међународно призната земља, учесница Великог рата на победничкој страни сила Антанте и има своју војску која је ослободила те крајеве и поднела огромне жртве.

Тако се Васа Стајић није ни појавио на Великој народној скупштини која је окупила 757 посланика из 211 општина, док је др Игњат Павлас изабран за председавајућег. Једногласно је, уз бурно одобравање, донета следећа одлука:

*Банат, Бачка и Барања у границама, које повуче Антантинa балканска војска, проглашује се данас 12/25. новембра 1918. на Великој народној скупштини на основу узвишеног начела народног самоодређења оцепљеним, како у државноправном, тако и у политичком и привредном погледу од Угарске.*²⁰

Слика 4. Анастас Боцарић: Велика народна скупштина (чува се у Музеју Војводине); преузето са: <https://www.dnevnik.rs/politika/devedeset-sedam-godina-od-odluke-velike-narodne-skupstine-uvnovom-sadu>

20 Петровић, И. (2014) *Заслужници и опаске*, Београд, стр. 32.

Уместо закључка

Велика народна скупштина је своје заседање окончала доношењем одлуке о успостављању Народне управе²¹ као извршног органа, и као таква је опстала до 11. марта 1919. године, када су се сви одсеци преселили за Београд, чиме је престала са радом.

Објава коју је потписао Светозар Прибићевић, тадашњи министар унутрашњих послова, најбоље одсликава вишевековну тежњу српског народа за уједињење под окриљем матице:

Господин Министар Унутрашњих послова саопштава под пов. бројем 999, да је Министарски савет разрешио Народну управу од даље дужности и наредио пренос појединих њених одсека у надлежна Министарства Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. За Банат, Бачку и Барању почиње овим историски значајним актом нови, лепши и слободнији живот. Остварено је оно о чему смо вековима снивали. Спојени смо једва једном са нашом прекосавском браћом у једну велику, слободну државу. Извршено је оно што је Велика народна скупштина у Новом Саду 25 новембра 1918 године у званичној својој резолуцији изрекла, и што је нама ставила у дужност да остваримо...²²

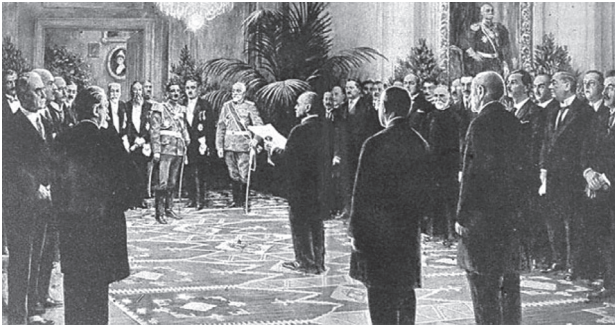
Док се данас у центру Новог Сада налазе споменици Јаши Томићу и Васи Стајићу, на Фрушкој Гори постоји Павласов чот,²³ а једна улица у европској престоници културе 2021, која се раније звала Жарка Зрењанина, носи име скрајнутог присајединитеља Војводине Србији и једне од неколико хиљада невиних жртава окупационе, нацистичке, хортијевске, мађарске Рације у јужној Бачкој 1942. године.²⁴

21 Повереништво унутрашњих послова било је поверено др Игњату Павласу. (прим. аут)

22 Петровић, И. (2014) *Заслужници и опасности*, Београд, стр. 35.

23 Бреберина, М. (2008) Доктор Игњат Павлас заборављени великан српске историје, *Добровољачки гласник: орган Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца* бр. 31, Нови Сад, стр. 141.

24 Мијушковић, М. Нови Сад заборавио великана, 22. 01. 2012. у 22:00, 06. 06. 2018 у 21:21, <http://www.politika.rs/sr/clanak/205543/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%A1%D0%B0%D0%B4-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BE-%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA-%D0%B0%D0%BD%D0%B0>

Слика 5. Проглашење прве заједничке јужнословенске државе;
Преузето са: <http://www.srpskacafe.com/2017/12/dan-kraljevine-shs-99-godina-od-ujedinjenja/>

ЛИТЕРАТУРА:

Бреберина, М. (2008) Доктор Игњат Павлас заборављени великан српске историје, *Добровољачки гласник: орган Удружења ратних добровољаца 1912-1918, њихових потомака и поштовалаца* бр. 31, стр. 138-142.

Вељић, А. (2010) *Истина о Новосадској рацији*, Сремска Каменица: Еден.

Вељић, А. (2007) *Рација – заборављени геноцид*, Београд: Metaphysica.

Мијушковић, М., Нови Сад заборавио великана, 22. 01. 2012. у 22:00, 06. 06. 2018 у 21:21,

Павлас, И. (1918) *Проглас Српског народног одбора: ратна бура скршила је проклетства човечанства, скршила је оно нечовечно схватање, да јачи може владати над слабијим*, Нови Сад: Натошевић.

Петровић, И. (2012) Др Игњат Павлас: (1886–1942), *Свеске за историју Новог Сада* бр. 13, стр. 89-97.

Петровић, И. (2014) *Заслужници и опаске*, Београд: Школа гусала Сандић

Ујединитељ Србије и зачетник планинарства: Планинари обележили XVI Павласов меморијал, 25. 01. 2016, 05. 05. 2018. у 23:23, <http://infokult.altervista.org/ujedinitelj-srbije-i-zacetnik-planinarstva-planinari-obelezili-pavlasov-memorijal/>

Jovan Bukovala and Ninoslav Spasić
University of Arts in Belgrade, Faculty of Dramatic Arts – Department of
Management and Production in Theatre, Radio and Culture, Belgrade

DR. IGNJAT PAVLAS –
THE NEGLECTED UNIFIER OF VOJVODINA WITH
SERBIA

Abstract

After the breakdown of the Austro-Hungarian Monarchy on October 31, 1918, the liberated areas of Banat, Bačka and Baranja were recruited by the army of the Kingdom of Serbia. These areas were de facto managed by the Serbian National Council from Novi Sad, headed by Jaša Tomić. Therefore, on November 25, 1918, in Novi Sad, the Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs from Banat, Bačka and Baranja convened, chaired by Ignjat Pavlas. The Assembly declared a decision to join these three regions to the Kingdom of Serbia. Later, in Belgrade, on December 1, 1918, unification was proclaimed with an independent State of Slovenians, Croats and Serbs, led by the Yugoslav Committee in Zagreb, thus forming a unique Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians.

Key words: *Ignjat Pavlas, The Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs in Banat, Bačka and Baranja, First World War, Serbian National Council, Novi Sad*

Јазмина Кланица,
Богородица са Исусом Христосом, комбинована техника на
бакарном тањиру, пречник 30 цм, 2006. година